

SINGÖ – FOGDÖ

Kyrkön – Snutö

Sally Kjellberg längst fram. Bakom sitter Hilda Mattson (lite skymd).
Lärare i Singö skola: Helga Luttröpp

Singö Hembygdsförening

2012

www.singo.dk

Förord

För precis 300 år sedan besökte ärkebiskopen och psalmdiktaren Haquin Spegel Häverö församling. Skärgårdsbönderna på Fogdö och Singö bad honom då att få en egen präst på Singö. Rysshärjningarna kom emellan med fattigdom och nöd i släptåg. 1734 lyckades Singö bli en egen församling och socken med Fogdö som en av sju byar. För precis 60 år sedan införlivades Singö kommun på nytt i Häverö kommun (och 19 år senare i Norrtälje kommun). Under de sista fem-sex åren har även Singö församling gått ihop med Häverö församling (och senare också med Edebo).

Lång och gemensam historia innebär att fogdöbor fortfarande ställer upp när det behövs för att kämpa för kyrka, skola, affär m.m. Singö Hembygdsförening uppmärksammar detta genom att ge ut denna skrift. Den inleds med Yngve Anderssons uppsats om *Hilda Mattsson i Västerängen*. Man får en bild av det hårda och ljusa i livet härute med hjälp av bland annat sparade gamla brev. Hildas dagböcker ger också en unik inblick i hur det var att växa upp som barn och ung kvinna på Fogdö och Singö i början av 1900-talet. I uppsatsen *Fogdö i tiden* minns sedan författaren Staffan Beckman ett antal färgstarka fogdöbor från sin barndoms och ungdoms somrar. Uppsatsen *På spaning i en tid som flytt* handlar inte bara om spaningar i arkiv utan också i naturen efter husgrunder, igenvuxna vägar m.m. genomförd av en grupp öbor med Gösta Jansson som initiativtagare. Slutligen presenteras författaren Rigmor Lindborg, som bodde i Fogdös ”författarstuga” på 1930- 40-talet.

Som singöbo är det intressant att också få veta mer om Fogdö än det lilla man vanligen hinner se genom bilfönstret vid en snabb färd över ön.

Håkan Drevin
Ordförande i Singö Hembygdsförening

Innehållsförteckning

1. Hilda Mattsson i Västerängen, sid 3.
2. Fogdö i tiden, sid 23.
3. På spaning i en tid som flytt, sid 26.
4. Snutö – Kyrkön. Rigmor Lindborg i Björkliden, sid 34.

Hilda Mattsson i Västerängen

Yngve Andersson

Från Västerängen på Fogdö har man en storslagen utsikt över Singöfjärden. Passerar man i båt nära stranden kan man ha turen att få se husens siluetter vackert avteckna sig mot en blå himmel. En förtrollande bild som fastnar i minnet. Hilda Mattsson (1905-1973) föddes där för drygt hundra år sedan. Hennes pensionat kommer många äldre singö- och fogdöbor ihåg.

Så här skrev Hilda i början av maj år 1926.

Underliga värld. Mamma borta.
Obeskrivliga vägar. Ensam.
Kan knappast förstå.

Hon hade just blivit myndig – fyllt 21 år. Då hände något som rubbade hennes värld:

Ack du lilla bok nu måste du få veta att jag är ensam.
Mamma lämnade mej när den nya dagen grydde den 9 april.
På Östhammars sjukhus. Hon fick värk i armen. Började i
handen natten mellan den 31 mars och 1 april. Värken
stannade och handen svullnade.

Hildas lilla svarta anteckningsbok, som hon anförtrodde sina tankar, finns kvar. Saknad, sorg och ensamhet – det var det hon kände, när mamma Lotta dog. Men det mesta hon berättar om och skriver ned är vad som hände och vad hon upplevde, särskilt under perioder när hon kunde träffa jämnåriga kamrater. Det fanns just inga sådana på lilla Fogdö i vanliga fall.

En äldre dagbok finns också bevarad. Den 25 mars 1917 fyllde Hilda tolv år. Hon blev uppvaktad. På kvällen satte hon sig ned och skrev i en vanlig skrivbok. Det fortsatte hon med varje dag, under sex veckor, fram till den 7 maj.

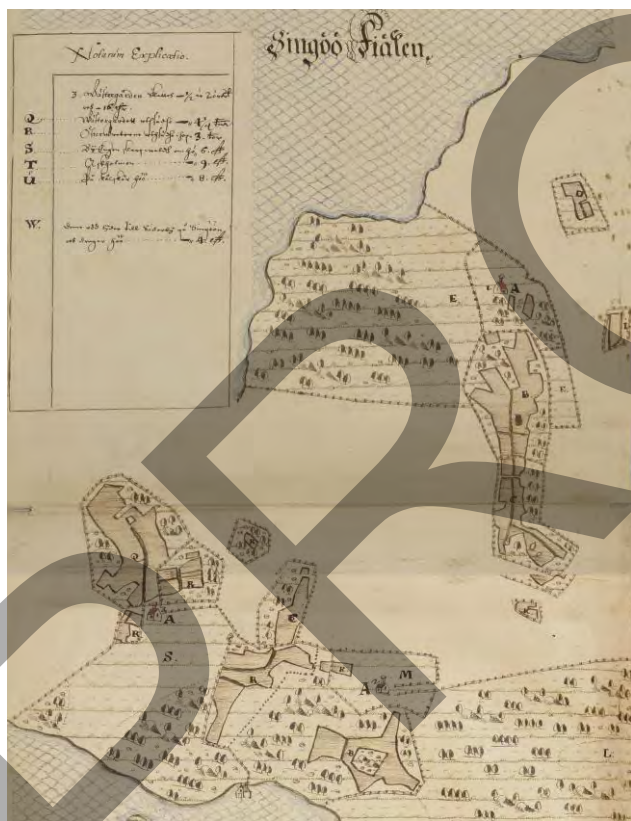
Båda dagböckerna ger en fin inblick i hur det var att växa upp på Singö/Fogdö i början av 1900-talet. Då fanns inga broar. Åka i båt eller gå över isen var enda möjligheten. Periodvis var detta oerhört farligt. Roa sig fick man göra på annat sätt än nu för tiden. Radio och TV fanns inte. Långt senare bildades Singö idrottsklubb som hjälpte ungdomar att bli av med överskottsenergi och ge lite spänning i tillvaron.

I handlingarna finns många namn på singö- och fogdöbönder, som var sexmän, nämndemän eller som satt i kommittéer, valberedningar m.m. som representanter för Singö socken. För mig var fogdöborna som omnämndes länge bara en samling namn - helt utan kött och blod.

En studiecirkel gräver i arkiv.

För snart 20 år sedan träffade jag Gösta Jansson på ett byggkalas hos min bror. Vi upptäckte vårt gemensamma intresse. Gösta startade tillsammans med flera grannar en studiecirkel över ämnet Fogdös historia. Jag ville gärna vara med. Vi träffades under flera år. Kärntruppen bestod av Gösta som var organisatören. Från Östergården kom Gia Holmström, Ann-Mari och Hans Larsson. Från Västergården kom Britts bror Kalle Fredriksson, född och uppväxt där. Britts och Göstas söner var också med när andra intressen inte stod i vägen.

Under den mörka tiden på året grävde vi i pappershögar, skrev ut sådant som var relevant, träffades och pratade om vad vi fått fram. Papper delades ut och vi sorterade in i pärm under lämpliga rubriker. Under den ljusa tiden träffades vi och vandrade ut i naturen och letade efter minnesmärken, ofta med en matsäckskorg. Kristi Himmelfärdsdag var stadigt inbokad.

1640 års karta. Två A på kartan står intill inritade hus. Det översta är Norrgården, det undre är Västergården.

Från Lantmäteriverket i Gävle hade de beställt fina färgkopior av gamla, mycket välbevarade lantmäterikartor. Äldsta kartan var från 1640. Yngsta lantmäterikartan - laga skifteskartan - ritades 1862-63.

På den äldsta kartan är bara tre hemman inritade - Norrgården, Östergården och Västergården. 180 år senare, på 1820-talet, hade det hunnit bli nio små hemman genom att de ursprungliga hemmanen delats vid arvskitfen. Tre hemman låg i Norrgården, två i Västergården och inte mindre än fyra i Östergården

Vid laga skiftet - ytterligare 30 år senare - fanns sex hemman kvar. Ett hemman i Norrgården och två hemman i Östergården hade köpts upp av andra hemmansägare. Vid laga skiftet bytte de sex återstående hemmansägarna mark med varandra. Varje hemman fick då sin mark i sammanhängande bitar. Därmed kunde jordbruk och skogsbruk bedrivas effektivare än förut. På Fogdö genomfördes laga skiftet utan allvarligare tvister. (Se *Nyheter från Singö* 2007).

Grävandet i arkiven gav många namn på ägare. Vi behövde få ordning i alla dessa namn. En dag satt Gösta och jag i köket i *Undantaget* på Finmarsören. Tuss (Anna Danielsson) kom förbi. På skämt frågade hon: "Har ni blivit släkt med Gustaf Vasa ännu?" Rätta repliken till henne just då hade varit: